

Tilnevndur professari seinasta fríggjadag

Seinasta fríggjadag var hátíðarløta á Fróðskaparsetur Føroya á Debesartødd. Arne Nørrevang varð tilnevndur professari í lívfrøði við setrið. Arne Nørrevang er ein av okkara virknastu vísundamonnum og varðarnir í granskingararbeiði hans eru høgir og laðaðir við vælklíptum gróti. Arne gjørdi eitt megnararbeiði, at skriva um bjørg og bjargarøkt í Føroyum, eitt verk sum er kent víða um heim. Nú er hann leiðari á BIO-FAR ætlanini hvørs arbeiði er kent langt út í heim. Á samkomuni vóru fleiri røður hildnar, áðrenn lögmaður handaði Arna tilnevningarskjalið. Arne Nørrevang segði sjálvur nokkur orð, sum vit prenta. Vit prenta eisini røðuna hjá Jóan Paula Joensen, rektara á setrinum

Jóan Pauli Joensen, rektari um føroysk granskingarumhvørvi

Gøtan var stungin út tíðliga í tíðini

– Hans Andrias Djurhuus royndi uttan úrslit, at søkja Rokkefeller Foundation um pening til føroyska gransking, segði rektarin í røðu, tá Arne Nørrevang varð tilnevndur professari á Fróðskaparsetrinum seinasta fríggjadag

Nú, meðan eftirljómurin av sanginum *Tú sum í fjøru fóru* enn hongur í loftinum, skal eg sum rektari siga nokkur orð, áðrenn Eilíf Samuelsen, landsstýrismaður, heldur tilnevningarrøðuna, og lögmaður Edmund Joensen kemur at handa Arna Nørrevang sjálfvilt tilnevningarskjalið.

Tað, at vit finga eitt fróðskaparsetur í 1965, var ein av varðunum í tjóðskaparligu menning okkara. Henda menning, ið byrjaði fyrri aldarstíð, skapti fyrst eina tjóðskaparliga mentan. Næsta og triðja ættarliðið fóru eitt stig longri við at skapa føroysk vísindi og eitt føroyskt vísindaligt umhvørvi, og okkara ættarliðið tók stig til eitt universitet.

Yvirhvørur er tað so, at hugsjónir ella vísjónir vaksa spakuliga fram í huganum á einstøkum fólkum,

ið so við og við geva øðrum lut í hugsjónum sínum, so at fleiri og fleiri verða um tær og fáa sett tær í verk.

Í Føroyum komu broytingar í hugsanarháttinum alt meira at gera seg galdandi í seinna parti av 19. øld. Eina tíð har nýggir litir og nýggir formar á bæði tí andaliga, tí sosiala og tí materiella gjørdur seg til. Ein tíð, sum legði lunnar undir tað samfelag, sum vit hava í dag. Núðin kom til Føroyar, tí í øllum saltinum og klippiskarokinum vóru eisini festráð fólk við hugflogi og vísjónum. Fólk, sum tíðliga sóu framum luttvinnu, og sum dugdu at siggja, at bert at fáa breyð í munni var ikki nóg mikli. Fólk, sum eggjaðu til andsmennandi virksemin.

Virksemi, sum setti skap á okkum sum fólk, sum land og sum tjóð. Vit kunnu nevna hesi fólk andsmennaligir lobbyistar, ið veltu upp úr nýggjum í ands- og mentanarhaganum.

»um mýru, eyr og sand
og korn at næla finga,
tí bygd hetta land«.

Møguliga hugsar skaldið og mentanarhagurin Hans Andrias Djurhuus um ítøkiligt korn júst í hesum sanginum, men vit vita flog hansara var hægri, hann hugsaði ikki bert um tað korn, sum skuldi malast til dryl og breyð, men eisini um tað frækorn, ið fekk aðrar nálar at næla, m.a. er Fróðskaparsetur Føroya ein av teimum mongu nállum, sprotnar av tí sáði, sum sáðað varð um aldarstíð, tá føroyski samleikin fekk kropp og sál.

»Og tíðin hon blásti við
gandandi ond
á lív, ið var lívað á bø og
við strond –
ein óskrivað søga,
ein orðaleys røða
um fólk, her livdi,
skapaði tjóð.«

Orðini koma, og søgan verður skrivað.

Kanna vit skjólini, sum liggja eftir Hans Andrias Djurhuus, so bera tey boð um, at fólk av øllum alvi stríddust fyrri at gera hugskotið um eitt livandi mentunar- og granskingarumhvørvi í Føroyum til veruleika. Gøtan var stungin út tíðliga í tíðini.

Tey, sum seinni eru komin til skorin klæði, gáa kanska ikki altíð eftir fløvunum av hondunum, ið

sleptu, og tí, sum tey, ið undan fóru, lögdu til rættis fyrri okkum. Tað vóru tey fólk, sum tíðliga sóu gongd- ar leiðir, hóast fá ta fylgdu teimum, og summi av teimum eru vordn gloymd saman við hugsjónum sínum. Hugsjónir, sum seinni eru komnar fram aftur.

Eftir seinasta heimsbardaga áttu vit yvir 60 milliónir krónur tilgøðar í Bretlandi. Ein ørandi stór upphædd, sum í dag hevði svarað til fleiri milliardir – kanska til alt tað, sum vit skylda í uttanlandsskuld í dag.

Munurin var stórir á fátækraðøminum í triatiárunum og ríkiðøminum hjá mongum eftir kríggj. Ríkiðømi, sum tíverri í brá-ræsi og ovurhuga eftir fáum árum meira ella minni fór upp í rusti, til einki var eftir. Vit mestsum máttu byrja av nýggjum aftur, tá seinna helvt av hesi øld byrjaði.

Taka vit hinvegin gomlu bókasavnhúsinu, reist í teimum fátæku triatiárunum at hýsa bókasavni, landsskjalasavni og fornminissavni, so standa tey enn, og tað virksemin, sum byrjaði í hesum húsum, er fleirfaldað og av stórum týðningi í dag.

Eitt virksemin, sum ikki á nakran hátt kann ákærast fyrri at hava koyrt land okkara á húsagang. Hóast nógv í neyðini vísa á tað sum upplagdan sparimøguleika, men tey vita neyvan, hvat tey siga, men hava bert løtuna og ikki framtíðina í huganum.

Hugsid tykkum, um vit longu beint eftir kríggjð høvdu dugað at sett eitt sindur av teimum 60 milliónunum til kunneikaskapandi virksemin. Tað var, tíverri ikki gjørt. Í staðin royndi Hans Andrias Djurhuus, uttan úrslit, at søkja Rokkefeller Foundation um pening til føroyska gransking.

Tá Føroya Fróðskaparfelag var stovna í 1952, var gildið eftir kríggjð líðugt, og ongin peningur var eftir. Teir, sum stovnaðu felagið, komu ov seint á hesum sinni við hugskoti sínum um eitt hægri føroyskt lærdómssetur, tí í 1952 var skrínið tómt, og neyðugt var at venda hvørjum oyra, júst sum í dag.

Tað, sum hendi frá '60 og seinni, kundi verið henti fyrr, um vit høvdu verið búgvin til tað, tí hvør tíð ber í sær eitt ótal av móguleik-

um at velja ímillum. Tað eru tey val, ið vit gera í teirri avgerandi løtuni, ið siga, hvussu leikur kemur at fara fram seinni.

Í meira enn triatiár var menningin ár undan ár til tað betra, til vit at enda rendu okku fóst, tí vit tóku ov nógv fyrri givið við tí materiella botninum fyrri eyguni og komu okkum í størri ófrið enn neyðugt. Hvi spyr okkur. Eg haldi eina av orsökunum vera, at vit í Føroyum tíverri so ofta hava hildið ov lítið um fakligan kunneika. Øll hava hildið seg duga.

»Ei alt, ið glitrar, er
stórt og gott,
tað ofta royndist, ið
tókst smátt.«

Tað er líkt til, at vit enn einaferð fáa móguleika at skipa skilagott fyrri landi okkara, um oljan verður tað gullnám, sum vit rokna við. Tá ræður um at duga sær høg, so vit nýta tilfellið við skili og búskaparligum skynsemi, tí í ævintýrunum er tað avmarkað, hvussu ofta ein sleppur at velja.

Tí vóni eg sanniliga, at fleiri og fleiri andsmennaligir lobbyistar av formati gera var við seg á røttum stað, so sum minst fer upp í royki og rusti ella hvørur í havsbrúnni á veg til onnur lond. Tíðin er nú búgvin til, at vit leggja á annan bóg og byta tilfellið við skili, so vit eisini hugsa um tey, sum koma aftaná okkum.

»Gev teimum Tróndar
skarpa vit,
men Sigmunds bjarta
hjarlatit.
Gev teimum tolgóða,
sterka sál,
gev teimum Sverris vilja
sum stál«.

Nú er tað dygd, góðska, uppfinnsemi og eyðkenni, sum skal verða tann táttur, ið vit spinna inn í alt virksemin her á landi. Hetta kunnu vit gera, um vit geva øllum teimum vælútbúna fólkunum, sum vit hava, móguleikan at royna seg. Hetta krevur samstarv á fleiri økjum.

Fyri mær hava Fróðskaparsetrið, søvn og aðrir stovnar, ið fáast við gransking og kanningararbeiði, verið ein samansjóðað heild, har hvør eigur at stuðla seg til annan. Hetta var grundsjónarmiðið hjá teimum, sum settu Fróðskaparsetrið á stovn, og

Arne Nørrevang er nú tilnevndur professari á Fróðskaparsetrinum. Mynd: Kalmur